

Peinzend keek de journalist langs de ijzeren trapleuningen in het trappenhuis omhoog.

‘Vier verdiepingen, meneer Wartena,’ zei de vrouw die naast hem stond. Ze had nog geen moment naar boven gekeken. Dat hoefde ook niet. Ze kende het trappenhuis, beter dan haar lief was. In plaats daarvan lette ze op zijn reactie. Toen die uitbleef zei ze: ‘Het lijkt niks, maar het is verdomd hoog.’

‘Waarom op de eerste schooldag?’

‘Vorig jaar was natuurlijk een hel. Maar de vakantie had hem echt goed gedaan en hij was vastbesloten om er weer tegenaan te gaan. Ze hebben niks laten merken, hij is zelfs nog naar vergaderingen geweest, de laatste week van de vakantie. Tot die dinsdag, toen bleek dat hij helemaal niet was ingeroosterd. Er stond een vervanger in zijn klas.’ Ze zweeg even en keek nu voor het eerst omhoog. ‘Als hij een statement wilde maken is dat wel gelukt, ja.’

De journalist knikte en keek haar aan en vroeg: ‘Hoe weet u zo zeker dat het geen ongeluk was?’

‘Dus u gelooft mij ook niet,’ zei ze met een zucht, waaruit zowel frustratie als berusting sprak.

‘Dat zeg ik niet. Ik wil de mogelijkheid alleen uitsluiten.’

‘Fons wilde het spelletje niet meespelen. Hij is bedreigd, vals beschuldigd, ouders die hun kinderen thuishielden, alleen vanwege geruchten die de schoolleiding met opzet verspreid heeft,’ zei ze. ‘Hij was een lieve man, en dat is zijn dood geworden. Hij kon zich niet verdedigen.’

Haar gezicht was als een masker. De journalist begreep nu pas wat een overwinning het geweest moest zijn om hiernaartoe te komen. Dat was het risico van zijn beroep, besepte hij. Dat hij ongevoelig werd.

‘En bovendien, wat zou hij op de vierde moeten?’

‘Dat weet ik niet.’

‘Hij kwam nooit op de vierde.’

Ben Wartena bestudeerde haar gezicht. Ze was net dertig, maar de eerste grijze haren trokken sporen door het kastanjebruin. Ze was ongetwijfeld erg mooi geweest, dacht hij. Nee, ze was het nog,

maar het verdriet en de spanning van het afgelopen jaar hadden haar getekend en van haar volle lippen niet veel meer overgelaten dan een dunne, grijzige streep van vastberadenheid.

‘Er is daar niets,’ zei ze. ‘Alleen een vliering met wat rommel. Er is maar één reden waarom hij daarheen zou gaan.’

‘En dat is?’

Ze keek hem aan. ‘Om zo diep mogelijk te kunnen vallen.’

Een zoemer klonk in het hele gebouw. Een ogenblik later gingen de deuren van de lokalen open en werden de gangen gevuld met het lawaai van vijftienhonderd leerlingen, die vijf minuten hadden om van het ene lokaal naar het andere te komen, en in die tussentijd nog van alles wilden doen.

‘Kunnen we gaan?’ zei ze. ‘Deze plek bezorgt me rillingen en de directeur hoef ik niet te spreken.’

Ben glimlachte, maar zijn gezicht verstrakte toen hij de kleine man in het oog kreeg die driftig op hen afkwam.

‘Ik denk dat we te laat zijn,’ zei hij.

Voor hij uitgesproken was, was de man hen op een paar meter genaderd. De vrouw keek snel om. ‘De coördinator bovenbouw,’ lispelde ze. ‘De rat.’

‘Mevrouw Maalderink,’ zei de kleine man afgemeten. ‘Dit is tegen de afspraak.’ Zijn kale hoofd glom en in zijn strak gesneden pak leek hij op een school niet op zijn plaats.

‘Dag Michel,’ zei ze met een kort knikje. Meteen voelde Ben de temperatuur in de hal dalen tot onder het vriespunt. ‘Ik wilde...’

‘U mag zich niet meer op het terrein van de school ophouden. Dat heeft de rechter bepaald.’

‘Dat maak jij ervan. Ik heb het nergens gelezen.’

‘Pardon,’ zei de journalist. ‘Dit is allemaal mijn schuld, ben ik bang. Ik heb mevrouw Maalderink gevraagd om mij de plaats te laten zien waar haar vriend zelfmoord heeft...’

‘Dat gaat u anders helemaal niets aan.’

‘Wartena is mijn naam,’ zei Ben. Hij stak zijn hand uit, die de ander negeerde. ‘Ik ben journalist bij *Het Weekblad* en...’

‘Hoe haal je het in je hoofd om een journalist hierheen te halen? Nu kun je ’t helemaal wel vergeten!’ siste hij. Tegen Ben zei hij: ‘En nu gaat u naar buiten.’

Een paar leerlingen die langsliepen keken verbaasd om.

‘Nu we hier toch zijn zou ik u graag een paar vragen willen stellen,’ zei de journalist rustig. Hij torende zeker een hoofd boven de man uit en maakte geen aanstalten om aan diens verzoek gevolg te geven.

‘Geen commentaar, zei ik net.’

Meer leerlingen verzamelden zich om hen heen. ‘Dat is juffrouw Maalderink,’ hoorde Ben een meisje zeggen. ‘Juf? Juf! Komt u weer terug?’

De vrouw voelde zich duidelijk ongemakkelijk en durfde geen antwoord te geven.

‘Wie bent u precies?’ vroeg Ben intussen. ‘Want dat is me even ontgaan.’

‘Hebt u het nu nog niet begrepen? We zeggen niets tegen de pers.’

‘Ook niet hoe u heet?’ vroeg de journalist spottend.

De groep leerlingen om hen heen groeide aan. Een docent probeerde zijn klas mee te krijgen, maar dat lukte slechts ten dele. Er werden opmerkingen gemaakt, de meeste niet erg vleiend voor de kleine coördinator, die met de minuut driftiger werd.

‘Eruit! Ik ontzeg u de toegang.’

Hij pakte hem bij de arm, maar Ben schudde zich met het grootste gemak los.

‘Dat kunt u beter niet doen,’ zei hij rustig. ‘Waarom vertelt u mij uw kant van de zaak niet?’

‘Als u niet weggaat, bel ik de politie.’

‘Dat mag u gerust doen. Het grappige is dat die wel commentaar geven.’ Ben keek de man doordringend aan en zag dat zijn woorden de gewenste uitwerking hadden. ‘Het is dus in uw eigen belang,’ ging hij verder. ‘Kijk, het artikel schrijf ik toch en ik zeg u eerlijk, op dit moment ziet het er voor de school niet goed uit. Als u blijft weigeren wordt het er niet beter op.’

‘Jij schrijft helemaal niks!’ De coördinator bovenbouw was nu rood als een tomaat en zo ver heen dat hij de beleefdheidsvormen liet varen.

‘Tja, dan kan ik er ook niks meer aan doen. Ik geef u de kans om uw versie van de feiten toe te lichten, maar als u die kans niet wilt benutten, wordt het artikel zonder uw inbreng gepubliceerd.’

‘Als je mijn naam noemt, klaag ik je aan wegens laster.’
‘Prima,’ zei Ben. ‘Ik verheug me erg op de rechtszaak.’

Karel Grootes krabde in zijn korte, grijze baard. Ben Wartena kende dat gebaar. Het betekende dat de hoofdredacteur nerveus was. Hij pakte zijn koffiebekertje op en vroeg zich af waar die nervositeit vandaan kwam.

‘Het spijt me, Ben.’

Het bekertje onderbrak de reis naar zijn mond zo plotseling dat er een beetje koffie over de rand klotste. Ben keek de hoofdredacteur met toegeknepen ogen aan.

‘Wat spijt je?’

De hoofdredacteur haalde zijn schouders op en keek opzij, alsof hij daarmee zijn antwoord bij voorbaat wilde bagatelliseren. ‘Je weet zelf hoe dat gaat, Ben. We moeten kiezen, en als we dit stuk plaatsen dan kunnen we de serie van Nico over de Jeugdzorg niet afmaken.’

‘Waarom niet?’

‘Twee artikelen die qua onderwerp zo dicht naast elkaar liggen, je weet zelf...’

‘Heb jij wel het goede stuk gelezen?’ vroeg Ben, half geïrriteerd, half verbaasd. ‘Omdat dit verhaal zich nu toevallig op een school afspeelt? Waar haal je het vandaan? Die man heeft het onterecht gebruiken van subsidies aan de kaak gesteld, en als dank daarvoor heeft de school, zijn school waar hij al twaalf jaar les gaf, hem net zo lang getreiterd tot hij over de leuning stapte.’

‘Dat weet ik.’

‘Justitie onderzoekt het niet, volgens de vriendin van het slachtoffer, omdat de procureur-generaal, meneer Kolfshoten, heel toevallig ook in de raad van toezicht van de school zit.’

‘Dat heb ik gelezen. Het is een goed stuk.’

‘Kun jij mij dan uitleggen waar dat raakvlakken heeft met de serie van Nico?’

Karel Grootes zweeg.

‘Oké. Zeg me dan maar wat er echt aan de hand is.’

‘Ik zou graag willen dat je met iets anders kwam,’ antwoordde de hoofdredacteur.

‘Nee,’ zei Ben pertinent. ‘Niet voor jij me vertelt wat er gaande is.’

Nu pas viel hem op dat Karel Grootes, die hij al zijn hele werkzame leven kende en die hij als een vriend was gaan beschouwen, er plotseling jaren ouder uitzag.

‘Is het de overname?’ vroeg hij.

Karel Grootes haalde machteloos zijn schouders op.

‘Maar dan nog snap ik het niet. Hoe kan dit artikel...’

‘Jij trekt conclusies,’ onderbrak Grootes hem vermoeid.

‘Nee,’ zei Ben. ‘Ik trek één conclusie.’ Hij mikte zijn lege bekers met een boog precies naast de prullenbak en stond op. ‘En ik hoop van harte dat het de verkeerde conclusie is.’

2

‘Nee, Martha. Nee, nee, nee!’

De echo van de laatste toon bleef even hangen in de kale ruimte en Martha Roibu liet moedeloos de strijkstok zakken. Wat is er nu weer, leken haar ogen te zeggen, maar mevrouw Ionescu merkte het niet. En als ze het al merkte, deed het haar niet. Mevrouw Ionescu had in haar generaties lange carrière alles al een keer meegemaakt en alles gehoord. Furieus schudde ze haar hoofd, waardoor haar gerimpelde wangen meebewogen als de huidplooien in de snuit van een bloedhond. De oude vrouw hief haar handen ten hemel en rolde met haar ogen.

‘Wat haal je je toch in je hoofd? Hoe zou het met mij afgelopen zijn, als ik zo gespeeld had?’

Met een veelzeggend, theatraal gebaar, haalde ze haar vinger langs haar keel. Martha kon een glimlach niet onderdrukken. Zo erg kon het toch niet geweest zijn, tussen de tweede violen in het orkest van de Roemeense Staatsradio. Ze had wel eens een fotootje gezien van haar lerares, uit de beginjaren van het orkest. Een mooie zelfbewuste jonge vrouw, die vol verwachting, een beetje brutaal haast, in de lens keek en zo te zien allerminst in doodsangst verkeerde om een foute noot. Maar dat weerhield mevrouw Ionescu, vijftig jaar later en in Martha’s ogen een mooie óude vrouw, er niet van haar pupil angst aan te jagen met de meest verschrikkelijke verhalen over

het regime in het orkest. Martha liet zich de woede-uitbarstingen met liefde welgevalen. Ze mocht haar lerares graag en ze wist dat het wederzijds was. Waarom zou ze haar anders les blijven geven, terwijl Martha het al lang niet meer betalen kon?

‘Waar is de sfeer, Martha? Wat heeft de componist bedoeld met het andante canzonetta? Dat je het langzamer speelt...’

Martha fronste haar fijne wenkbrauwen, pakte viool en strijkstok in dezelfde hand en streek met haar andere hand door haar blonde haren. ‘Dat deed ik.’

Het was ook haar eigen schuld, wist ze. Ze moest en ze zou het vioolconcert in D van Tsjajkovski leren spelen, hoewel veel deskundigen zeiden dat het het moeilijkste was dat ooit voor de viool was geschreven. Haar lerares had nog een tijdje volgehouden dat ze de partituur niet meer had, maar Martha had niet opgegeven. Vanaf het moment dat ze het stuk voor het eerst gehoord had, waren de Roemeense volksliedjes van Bartók vergeten. Uren en uren studeerde ze, en dat was alleen maar op het andante. Een Patricia Kopatchinskaja zou ze wel nooit worden, maar dat betekende niet dat ze het niet kon proberen.

‘Maar met gevoel, Martha,’ riep mevrouw Ionescu uit. ‘Muziek is een verhaal. Vertel het verhaal!’

Martha’s lippen plooiden zich in een bijna onzichtbare glimlach. Haar ogen lichtten op. Hoe vaak had ze dat al niet gehoord? Elke les minstens drie keer. En ze had gelijk, de oude mevrouw Ionescu. Hoewel Martha niet elke keer bereid was om het toe te geven, had ze steeds weer gelijk. Ze schudde haar haren naar achteren en plaatste haar viool onder haar kin, om het eerste deel nog eens te spelen. Net zo lang tot het de goedkeuring van mevrouw Ionescu kon wegdragen. Niet dat haar lerares haar een compliment zou geven, Martha kon zich niet herinneren dat ze ooit een compliment van haar had gehad. Alleen als ze niet meer onderbroken werd voor de laatste dubbele maatstreep, wist Martha dat ze het stuk eindelijk goed gespeeld had. Geroutineerd nam ze de strijkstok tussen haar vingers, gunde zichzelf een moment om zich te concentreren en juist toen het paardenhaar de snaren beroerde, hoorde ze een doffe dreun, die weerklonk tegen de heuvels. Het kale peertje dat pal boven de muziekstandaard hing slingerde zachtjes heen en weer, angstaanjagende schaduwen werpend

op de partituur. Martha's hand met de strijkstok bleef in de beweging steken.

‘Waar wacht je op?’ zei haar lerares.

Martha keek haar niet-begrijpend aan. ‘Hoorde u het niet?’

‘Wat moet ik horen, als jij niet speelt?’

‘Buiten, bedoel ik,’ zei Martha. ‘Die klap.’

‘Nee, ik hoorde niets,’ antwoordde mevrouw Ionescu kribbig, maar Martha luisterde al niet meer. Ze wist nog niet van de verstikkende gaswolk, die zwaar hangend in de vochtige lucht traag en dodelijk de vallei in dreef, waaruit hij niet meer kon ontsnappen. Maar ook zonder de details te kennen, begreep Martha onmiddellijk wat er aan de hand was. Het was zover. Dit was waar Sascha altijd voor gewaarschuwd had. ‘Hou de kinderen binnen en doe alles dicht,’ had hij gezegd. ‘Stop iets in de kieren, natte handdoeken, kranten, maakt niet uit wat, maar stop ze dicht. Voor mij is het dan toch te laat, zorg voor hen.’ Martha had het hem moeten beloven. En dus nam ze niet de tijd om haar vioolkoffer te pakken. Ze griste de bladmuziek van de standaard, die kletterend omviel, en rende met de viool in haar hand de deur uit.

‘Maar Martha...’

‘Blijf binnen, mevrouw Ionescu. In godsnaam, blijf binnen en hou alles dicht. Zodra ik kan kom ik weer terug.’

Normaal deed ze er meer dan vijf minuten over, van vioolles naar huis. Deze keer net een minuut. Ze schreeuwde in het voorbijgaan een waarschuwing naar haar buurvrouwen, die op het geluid van de klap naar buiten waren gekomen, en bij elkaar stonden op het marktplein, en stopte pas toen ze vlak bij huis was. ‘Masja, Igor!’

Schaterlachend kwamen de kinderen haar tegemoet, met vieze zwarte vegen van de modder op hun groezelige shirts. Ze speelden een of ander spel waarbij het kennelijk de bedoeling was zo vaak ze konden in de plassen te stampen en elkaar nat te spatten.

‘Naar binnen,’ commandeerde Martha. Ze commandeerde eigenlijk nooit en haar dochter keek onderzoekend naar de viool en de strijkstok, naakt, onbeschermd en kwetsbaar in haar hand.

‘Wat is dat, mama?’ vroeg Masja, wijzend op de zwarte wolk die steeds dichterbij kwam.

‘Onweer,’ antwoordde Martha. ‘Ga maar gauw naar binnen.’ Haar ogen begonnen te prikken. Het ging sneller dan ze had ge-

dacht. Als een razende trok ze alle kasten en laden open waar iets van textiel in zat. Handdoeken, lakens, kledingstukken. Ze graaide een armvol bij elkaar en rende ermee naar de keuken. De kraan ging piepend open, en daar bleef het bij. Geen druppel. Ze nam een grote hap adem en liep op een holletje naar buiten, waar de ton stond. Met een snelle beweging dompelde ze alles in het viezige water. De kinderen keken haar met grote verbaasde ogen aan toen ze weer binnenkwam en haastig, bijna paniekerig, probeerde de grootste kieren dicht te stoppen. Ze zei niets, maar de kinderen voelden feilloos aan dat het geen grap was. Geen van beiden durfden ze iets tegen hun moeder te zeggen.

‘Wat jullie ook doen,’ drukte Martha hen op het hart toen ze klaar was, ‘ga niet naar buiten en laat de deur dicht. Mama moet nog even weg.’ Ze pakte een natte theedoek die ze achtergehouden had, vouwde hem twee keer dubbel en hield hem stevig voor haar mond en neus. Toen stapte ze naar buiten en sloeg de deur pardoos voor de beteuterde gezichtjes van haar kinderen dicht. Op een sukkeldraf liep ze de anders zo stille weg af, die nu vol was met mensen. Ademen was moeilijk door de doek. Martha had niet de illusie dat ze nu niks van die viezigheid binnenkreeg, wat het ook was, maar ze had niets anders. Achter haar klonk getoeter, steeds dezelfde toon in hetzelfde ritme. Ze keek om en zag de zwaailichten van de wit-met-zwarte Lada, de enige politiewagen die het dorp rijk was. Kennelijk deed de helft van de sirene het nog maar. De auto bonkte door de kuilen en Martha ging automatisch aan de kant, om niet nat gespat te worden. Maar de auto stopte naast haar en het portier zwaaide open. Michael, de politiecommandant, keek niet opzij toen ze instapte en ramde de wagen grimmig in de eerste versnelling. Ze reden zwijgend, maar de punten van zijn zwarte snor wipten nerveus op en neer. Zo zenuwachtig had ze de onverstoorbare politieman nog nooit gezien. Ondanks de halve sirene kropen ze over de weg. Michael toeterde, maar er was geen doorkomen meer aan. Meer mensen hadden zakdoeken voor hun mond, maar er waren er minstens zoveel zonder enige vorm van bescherming. Martha zag een oude man verdwaasd in de berm zitten, zijn handen voor zijn ogen. De eerste werknemers van de fabriek kwamen hen hoestend, tranend en half verdoofd tegemoet. ‘Stop!’ riep Martha, toen ze een collega van haar man herkende. Ze wachtte

niet tot de auto stilstond, maar gooide het portier open en sprong eruit. ‘Denk aan jezelf,’ riep ze nog, maar de woorden werden gesmoord door de doek voor haar mond en de klap waarmee het portier dichtsloeg.

‘Wladimir!’ De jonge man keek haar aan, alsof hij niet wist wie ze was. Zijn blonde haren hingen in natte strengen langs zijn gezicht, dat bleek was. Martha liet de doek los en pakte hem bij zijn schouders. ‘Wladimir, waar is Sascha? Heb je hem gezien?’

‘Sascha, ja, hij...’ Verder kwam hij niet. Ineens was het of alle kracht uit zijn benen wegvloede. Martha probeerde hem nog over-eind te houden, maar hij was te zwaar. Als een lappenpop zakte hij voor haar in elkaar.

‘Wladimir!’ Zijn ogen waren dicht. Hij haalde piepend adem. Ze riep om hulp, maar iedereen rende langs haar heen, zonder haar te horen.

‘Ilona! Hier!’ Een meisje met zwarte krullen, in een lange gebloemde jurk die nat en zwart was aan de onderkant, worstelde zich door de stroom mensen naar haar toe.

‘Zorg jij voor je broer,’ riep Martha.

In het dorp deden nog steeds verhalen de ronde over die nacht van het feest, toen de moeder van de donkere Ilona pas ’s morgens vroeg was thuisgekomen. Negen maanden later was ze bevallen van een hoogblonde zoon. Zelf had ze nooit een verklaring gegeven en ook haar man had nooit iets gezegd, maar iedereen dacht er het zijne van. Ze waren bij elkaar gebleven, natuurlijk. Op het platteland van Moldavië kon niemand het zich veroorloven te gaan scheiden.

De mensen stoven aan de kant toen de oude Tatra brandweerman zich loeiend een weg zocht over de heuvel. Martha klampte iedereen aan die haar tegemoetkwam, en met elk nors hoofdschudden nam de paniek in steeds grotere golven bezit van haar. Sascha, waar was haar Sascha? Een paar keer maakte haar hart een vreugdesprong als ze dacht hem te herkennen, maar steeds had ze het mis. Sascha was nergens te bekennen.

‘Martha!’ Ze draaide zich om. Een stevig gebouwde, gedrongen man van een jaar of vijftig, met uitgesproken gelaatstrekken, een bijna helemaal kaal hoofd en een dun snorretje, kwam haar achterop. Hij droeg een lichtbruin geruit jasje. Martha kende hem niet zonder.

‘Oom Victor!’ Ook hij beschermde zijn mond met een zakdoek. Vanaf haar eerste herinnering was Victor in haar leven geweest. Het duurde tot ze op school zat, voor ze had begrepen dat hij haar vader niet was, en dat die andere man, van wie haar moeder een foto bewaarde en aan wie ze slechts vage herinneringen had, haar echte vader moest zijn geweest. Wie Victor dan wel was wist ze niet, als jong en onervaren meisje, maar hij was er. Niet elke dag, maar op de belangrijke momenten in haar leven was hij er altijd. Naarmate ze ouder werd begon ze zijn relatie met haar moeder beter te begrijpen, maar van hemzelf wist ze nog altijd het fijne niet. Victor was degene die haar, toen ze jong was, verhalen had verteld over de verre landen waar hij geweest was, over de muziek die er gespeeld werd in concertzalen in de steden, over dansende mensen. Dankzij Victor was ze gaan dromen van een ander bestaan, had ze ontdekt wat ze wilde. Nooit zou ze het moment vergeten dat hij terugkwam van een van zijn reizen, met in zijn hand een grijsgroene vioolkoffer. Zeker een uur had ze sprakeloos en naar adem happend met de viool op schoot gezeten, zonder het onbeschrijflijke geluk, glanzend en diep roodbruin, zelfs maar aan te durven raken. Dit was meer dan ze kon bevatten. Zo’n schat, zoiets onbetaalbaar, en zij had het ineens in handen. Datzelfde gevoel had ze pas weer gekend toen haar kinderen geboren werden. Vanaf dat eerste moment waren Martha en de viool onafscheidelijk geweest, dezelfde band die ze nu met haar kinderen had. Mede dankzij hen was haar droom intussen vervaagd, opgegaan in de koude mistflarden die vaak dagenlang bleven hangen boven de kleine weilanden rondom het dorp. Martha had zich er zoetjesaan bij neergelegd dat ze nooit verder zou komen dan de grijze gevangenis van het Moldavische platteland. Nooit zou ze spelen in een van de grote orkesten, die ze zo bewonderde en waar ze als ze maar even kon naar luisterde. Haar viool zou wel altijd eenzame, ijle tonen blijven voortbrengen, maar ze was er niet langer verdrietig om. Nu had ze de kinderen en dankzij haar muziek kon ze toch af en toe ontsnappen, en in gedachten wegzweven over de heuvels, de wijde wereld in.

Maar de wanhoop en de chaos waar ze in beland was, de blinde paniek op de gezichten om haar heen, de stank en het duister waren geen droom. Victor kwam met open armen op haar af. Opgevlucht bleef ze staan. Victor, de scharrelaar, de regelaar, de redder